

Цікаво знати

ЧАСТИНИ МОВИ У СВІТІ

В усіх мовах світу виділяють такі частини мови, як **іменник** та **дієслово**. Це слугує доказом того, що людське мислення доволі універсальне. Що ж до інших частин мови, то тут є значні розбіжності. Так, у деяких мовах, поширених у країнах Африки, не виділяють прислівників і прикметників. У китайській мові іменник і числівник об'єднано в одну частину мови, дієслова й прикметники – у другу, прислівники виступають окремо. У деяких індіанських мовах виділяють лише іменники та дієслова. У тюркських мовах окремою частиною мови виступають слова, ужиті образно; там доволі масовим є перехід слів з однієї частини мови в іншу (З посібника).

Як це було

Андрій Шевченко, володар
«Золотого м'яча»

ФУТБОЛ, ВОЛЕЙБОЛ, БАСКЕТБОЛ

Слова *футбол*, *волейбол*, *баскетбол* мають спільну батьківщину – Англію, спільне походження – англійську мову, спільну другу частину – *бол* (*ball*, «м'яч»), а от перші частини різняться і способом називання, і предметом, за яким давали назву. Так, *баскет* (*basket*) – по-англійськи «кошик», тож *баскетбол* – це «м'яч у кошику»; *волей* (*volley*) – «політ», тож *волейбол* – це «м'яч у польоті»; *фут* (*foot*) – «нога», тож *футбол* – це «м'яч для ніг» (За А. Коваль).

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ КІБЕРНЕТИКИ

Навіть така сувора наука, як кібернетика, і та знайшла в українській мові свою першодомівку. Адже маємо факт унікальний: енциклопедія кібернетики вперше у світі вийшла українською мовою в Києві (*Олесь Гончар*).

На дозвіллі

БЛАГО

Старослов'янське *благо* означає «добро», «щастя». Це слово, як і *добро*, *зло*, *веле* («великий»), увійшло до складу багатьох слів. **НАПРИКЛАД:** *благовісник*, *добродійний*, *злобливий*, *велелюдний*.

Хто зможе дібрати 5 слів із першою частиною *благо*? А хто ще більше?

Усміхнімося

Дідусь розгадує кросворд, замислюється та й питає внука:

– Ромку, чи ти не знаєш часом пташки із семи букв?

– Дідуно, чого ти мучишся? Погугли.

Дідусь схилиється над кросвордом, водить олівцем по клітинках:

– Точно! Підходить!

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

1. САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ

7 Гра «Асоціації». З якою ілюстрацією, на вашу думку, найбільше асоціюється кожна із зазначених частин мови? Поясніть свою відповідь.

1. прикметник / дієслово

2. іменник / прикметник / числівник / прислівник / дієслово

8 Дайте відповіді на запитання та виконайте завдання. Ви можете скористатися таблицею «Частини мови» на форзаці.

1. Які є самостійні та службові частини мови? Яка частина мови не належить до жодної із цих груп?

2. Чим самостійні частини мови відрізняються від службових?

3. Доведіть, що подані спільнокореневі слова належать до різних частин мови.

висота

високий

високо

височіти

4. Поміркуйте, яка самостійна частина мови, на вашу думку, «допоможе»:

1) щось зробити;

2) дібрати назву для нової планети;

3) порахувати гроші;

4) вибрати кросівки за кольором;

5) указати на вас, не називаючи імені;

6) указати напрямок руху.

самостійні

ЧАСТИНИ МОВИ

службові

6

- ✓ іменник
- ✓ прикметник
- ✓ числівник
- ✓ займенник
- ✓ прислівник
- ✓ дієслово

1

✓ вигук

3

- ✓ сполучник
- ✓ прийменник
- ✓ частка

9 I. Відновіть із кожної групи слів і запишіть прислів'я. Поясніть, що означають ці вислови.

1 краща, безділля, праця,
за, велике, маленька

2 у дружній, і, тепло,
в холод, родині

3 наберешся, поведешся,
з ким, того й

II. Надпишіть скорочено над кожним словом частину мови, до якої воно належить.

10 I. Прочитайте текст. Чим саме, на вашу думку, серфінг приваблює сміливців не одну сотню років?

СЕРФІНГ

Засмаглий юнак мчав на своєму серфі на верхівці хвилі. Раптом під ним у бурхливій піні утворився коридор. Не задумуючись, хлопець кинувся туди. У **будь-який** момент паца виру могла закритись і забрати життя сміливця, але він відчував найменший подих хвилі. Він і його дошка – одне ціле...

Гаваї – царство безмежного океану й могутніх вулканів. Саме тут у **незапам'ятні** часи зародилося мистецтво ковзання на дошках по хвилях, яке й отримало назву «серфінг» (від англ. *surf* – прибій). Важко уявити, проте історія серфінгу нараховує не одну сотню років.

Серфінг дуже популярний і тепер. На Гаваях є відомий пляж Макага, який славиться своїми величезними **прибережними** хвилями. Їхня висота сягає десяти метрів, а швидкість – шістдесяті кілометрів на годину. Щоб позмагатися зі стихією та визначити переможця, на Макага з'їжджаються сміливці з різних країн світу (За С. Мельничуком).

II. Завдання за текстом.

1. Випишіть по п'ять слів таких частин мови: іменник, прикметник, займенник, дієслово.
2. Визначте, до яких частин мови належать виділені слова. Поясніть орфограми.
3. Знайдіть два сполучення слів «числівник + іменник». Провідмініняйте одне з них за відмінками.
4. Знайдіть у першому абзаці синоніми до таких слів: *засмаглий*, *гребінь*, *коловорот*, *відчайдух*.
5. Визначте, які з поданих нижче тверджень суперечать змісту тексту.

Твердження

- А** Серфінг включали в програму Олімпійських ігор 2020 і 2024 років.
- Б** Мистецтво ковзання на дошках по хвилях зародилося на Гаваях.

Суперечлива інформація

В Щоб уникнути напливу туристів, на Гаваях не проводять змагань серфінгістів.

Г Деякі дослідники стверджують, що серфінг виник у Китаї ще тисячу років тому.

11 ПОСПІЛКУЙТЕСЯ. Які види спорту найпоширеніші в Україні? А яким, на вашу думку, треба приділити більше уваги в нашій державі, зокрема й у вашому закладі освіти?

12 ДВА – ЧОТИРИ – УСІ РАЗОМ. З'ясуйте, у якому рядку подано прислівники, а в якому – займенники. Відповідь обґрунтуйте. Що спільного в їхньому творенні й написанні?

1. Ніколи, абикуди, казна-куди, будь-як.
2. Нікого, абикому, казна-кому, будь-чим.

13 I. Гра «Займенник». Випишіть із вірша займенники. За кожен вписаний займенник – 1 бал.

Я закоханий палко без міри
У небачену вроду твою.
Все, що в серці натхненне і щире,
Я тобі віддаю.

Ти дала мені радісну вдачу,
Кров гарячу пустила до жил.
Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.

В. Симоненко

II. Провідмініяйте усно перший займенник, використаний у тексті.

14 I. Прочитайте текст. Напишіть відповідь (3 речення) на подані в кінці запитання.

Іноді світ несправедливий, і тому всі думають, що він може бути кращим у той чи той спосіб. Деякі люди хочуть, щоб не було голоду, інші хочуть більше справедливості, а є ті, що прагнуть зменшити кількість насильства чи хвороб. Різні люди хочуть різних змін.

А що хотіли б покращити ви? Як це можна зробити?

II. Проаналізуйте, слів яких частин мови ви використали найбільше в тексті своєї відповіді.

15 Прочитайте, замінюючи виділене слово займенником. Чи допомогла така заміна уникнути небажаного повтору слів?

1. Дідусь підійшов до яблуні. Гілки **яблуні**гнулися під вагою плодів. 2. Згодом я підійшов до Сергія. **Сергій** був чимось збентежений. 3. Продавець запропонував Марині бежеву сукню. Саме **бежевий** колір найбільше подобався дівчинці.

16 Знайдіть і випишіть у три колонки: 1) прикметники; 2) числівники; 3) займенники. У кожній колонці має бути по чотири слова.

Світає, мирний, молодість, тобі, шостий, холодно, інший, триповерховий, свій, семеро, вранці, десять, заморожено, львівський, хтось, Луцьк, Максимів, кількасот.